

Utbildningsinspektion i grundskolorna Långheds, Runemo och Viksjöfors skola

UTBILDNINGSINSPEKTIONENS SYFTE

Skolverkets utbildningsinspektion skall bidra till kvalitetsförbättring genom att bedöma hur verksamheterna arbetar i riktning mot de nationella målen för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning och vuxenutbildning. En väsentlig del i inspektionen är att granska kvalitetsarbetet och förmågan att utveckla den egna verksamheten.

Inspektionens inriktning

Inspektionsutredningen har inriktats mot sju områden. De är särskilt väsentliga för att säkra att alla barn, elever och vuxenstuderande får den omsorg och utbildning som de har rätt till enligt nationella bestämmelser. De sju områdena, som granskats utifrån flera olika aspekter och frågeställningar, är:

1. Normer och värden
2. Kunskaper
3. Arbetsmiljö och delaktighet
4. Pedagogisk verksamhet och undervisning
5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete
6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning
7. Resurser

I denna rapport behandlas i första hand förhållanden som avviker positivt eller negativt från vad som förväntas i fråga om utbildningskvaliteten enligt de nationella bestämmelserna. En helhetsbedömning och motiveringar till bedömningarna görs inom varje granskningsområde. Rapporten ger således inte en heltäckande beskrivning av all pågående utbildningsverksamhet inom enheten vid den aktuella tidpunkten.

Bedömningarna av kvaliteten och av hur väl verksamheten uppfyller statens krav görs utifrån läroplaner och författningar i övrigt. Inspektörernas sakkunskap och erfarenheter liksom jämförelser med jämförbara verksamheter är också betydelsefulla vid bedömningarna och för slutsatserna med krav på åtgärder och förbättringar. Analyserna av den insamlade informationen syftar till att klargöra om de lokala lösningarna och systemen fungerar väl.

Beskrivning av skolorna inom rektorsområdet

Antal elever fördelat per skola, skolform samt totalt:

Skolform	Långheds skola	Runemo skola	Viksjöfors skola	Antal elever inom rektorsområdet
Förskoleklass:	6	10	10	26
Grundskola:	37	68	70	175
Skolbarnsomsorg ¹ :	27	28	28	83

Långheds, Runemo och Viksjöfors skolor är alla belägna några kilometer utanför tätorten Alfta i västra Hälsingland. Vid samtliga skolor finns det elever som reser med skolskjuts till och från respektive skola. Utbildningen vid de tre skolorna omfattar förskoleklass och grundskola.

Skolan i Långhed inryms i två huvudbyggnader uppförda i början av det förra seklet. På övervåningen i byggnaderna fanns ursprungligen tjänstebostäder för skolans två lärare. Numera är lägenheterna ombyggda och ingår i skolans lokaler. I Runemo invigdes skolbyggnaden 1992. Byggnaden är en låg vinkelbyggnad med flera separata entréer och inrymmer förutom klassrum bl.a. en öppen hall – Torget – som kan används till storsamlingar. Skolbyggnaden vid Viksjöfors uppfördes i slutet av 80-talet och är byggd i två plan, med det nedre planet i souterräng.

I Långheds skola är årskurserna 1–3 respektive 4–5 åldersintegrerade, i Runemo skola är årskurserna 1–2 åldersintegrerade och slutligen är årskurserna 2–3 åldersintegrerade i Viksjöfors skola. I övrigt har skolorna åldershomogena klasser.

Personalen i förskoleklassen och grundskolan vid Långheds skola består av drygt tre och en halv lärartjänst, vilket motsvarar 7,89 lärare per 100 elever avseende grundskolan. I Runemo skola finns nästan fem och en halv lärartjänst i förskoleklassen och grundskolan, vilket motsvarar 7,28 lärare per 100 elever avseende grundskolan. I Viksjöfors skola finns det nästan sex lärartjänster i förskoleklassen och grundskolan, vilket motsvarar 7,28 lärare per 100 elever avseende grundskolan. Förutom undervisningen i träslöjd, som vid Långheds och Runemo skola bedrivs på Alftaskolan, ansvarar klasslärarna vid samtliga skolor för i det närmaste all undervisning i skolorna. Vid samtliga tre skolor tillkommer en halvtid resurstjänst.

Vid respektive skola finns ett integrerat fritidshem med knappt två anställda per avdelning, varav en antingen är fritispedagog eller förskollärare. Samtlig personal i fritidshemmen fullgör delar av sin tjänst i skolan.

I alla tre skolorna finns det en skolsköterska tillgänglig under några timmar per vecka. Skolorna kan vidare vid behov konsultera medarbetare i den kommunala

¹ Ingår inte i inspektionen av de tre skolorna.

elevvårdsenheten med bl.a. psykolog, kurator och skolläkare, vilka även bistår med utredningar.

Genomförandet av inspektionen i Långheds, Runemo och Viksjöfors skola

Skolverket sände den 13 juni 2003 skriftlig information till kommunen om att verksamheten skulle inspekteras och om inspektionens syfte och genomförande. Inspektionsteamet med ansvar för inspektionen av Viksjöfors skola och Långheds skola har bestått av undervisningsråden Per-Olof Artberg och Susanne Sjögren. Besök i Viksjöfors skola inleddes den 11 september och avslutades den 12 september 2003 och besöket i Långheds skola genomfördes den 22 september 2003. Inspektionsteamet med ansvar för inspektionen av Runemo skola har bestått av undervisningsrådet Tomas Johansson och experten Marie Lalér. Besök i Runemo skola genomfördes den 11 september och den 12 september 2003.

Denna skriftliga rapport kompletteras med muntlig återrapportering till kommunen av de ansvariga inspektörerna. Skolverket följer därefter upp eventuella krav på åtgärder som riktas till huvudmannen och vilka effekter i övrigt som utbildningsinspektionen leder till. Tidpunkter för uppföljningen framgår av Skolverkets beslut.

Underlag

Underlaget till denna rapport består av dels dokument från kommunen och Långheds, Runemo och Viksjöfors skola, dels den information som samlats in vid observationer, intervjuer och samtal under besöken. Rapporten grundar sig också på annan information om kommunen och skolan som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem etc.

Vid inspektionen av Långheds, Runemo och Viksjöfors skola genomfördes formella intervjuer med elever, föräldrar, lärare och rektorn. Dessutom besöktes lektioner.

Bedömning

Normer och värden

Enligt skollagen skall utbildningen för barn och ungdom främja deras utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I läroplanernas mål framhålls att barnen och eleverna skall utveckla förståelse och respekt för alla människors lika värde. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och lust att lära. I läroplanerna anges också att barn och elever skall kunna ta ett allt större ansvar för det egna arbetet och för miljön samt få ett reellt inflytande över utformningen av utbildningen. På samma värdegrund vilar verksamheten inom det offentliga skolväsendet för vuxna.

Inom detta granskningsområde behandlas resultaten av arbetet med skolans värdegrund och läroplanernas mål att sträva mot.

Vid Långheds, Runemo och Viksjöfors skolor har inspektörerna erfarit att det råder ett gott klimat bland elever och personal. Inspektörerna upplevde också att eleverna är öppna och hjälpsamma. Inget klotter eller annan skadegörelse observerades. Vid inspektionen har det vidare framkommit att elevernas uppfattningar respekteras av såväl personal som andra elever och att eleverna kan göra sin stämma hörd genom t.ex. klassråd och elevråd.

I Långheds, Runemo och Viksjöfors skola finns faddersystem som innebär att barn i förskoleklassen eller i årskurs 2 har en fadder i en högre årskurs. Såväl lärare som föräldrar i Långheds skola uppger att alla barn leker med varandra under rasterna oberoende av ålder samt att de stora barnen hjälper och tar hand om de små. I Runemo skola träffar de äldre eleverna barnen i förskoleklassen för en lektund en gång i veckan. Under temadagar i Viksjöfors skola arbetar alla elever i tvärgrupper fr.o.m. förskoleklassen t.o.m. årskurs 6 och vid utflykter tar de äldre eleverna hand om de yngre.

Enligt de elever som inspektörerna intervjuade får eleverna lära sig hur man skall uppträda mot varandra och eleverna känner sig trygga både fysiskt och psykosocialt. Eleverna tar vidare ansvar för både ute- och innemiljön. Lärare och elever uppger att om något särskilt inträffar så tar lärarna direkt upp detta med berörda elever.

Vid alla tre skolorna förs, enligt både rektorn och lärarna, kontinuerligt diskussioner bland personalen om förhållningssättet gentemot eleverna. Enligt föräldrar som intervjuades arbetar skolorna med normer och värden. Gemensamma trivselregler finns dock inte på samtliga skolor, men enligt lärarna vet eleverna ändå hur man skall uppträda mot varandra. Lärarna anser också att de fungerar som positiva förebilder för eleverna.

Sammanfattningsvis visar inspektionen att eleverna i Långheds, Runemo och Viksjöfors skola utvecklar normer, värden och förhållningssätt som ligger väl i linje med de nationella målen i läroplanen för förskoleklass och grundskola. Trots att inspektionen visat på goda resultat i dessa avseenden vill inspektörerna uppmärksamma skolan på vikten av att ha normer som gemensamt tagits fram av elever, personal och föräldrar. På så sätt ökar förutsättningarna för framgång i arbetet med normer och värden.

Kunskaper

Utbildningen skall ge kunskaper i vid mening, såväl fakta och förståelse som färdigheter och förmåga att exempelvis utvärdera sitt eget lärande och att arbeta självständigt. Målen för lärandet anges i de nationella läroplanerna och i kursplanerna.

Inom detta område granskas resultaten av det pedagogiska arbetet.

I Långheds, Runemo och Viksjöfors skola har inspektionen visat att eleverna kan arbeta såväl självständigt, parvis som i grupp. Eleverna i Långheds skola får prova att arbeta i olika konstellationer, med egen forskning och även med olika ämnen. De föräldrar som inspektörerna intervjuade vid Viksjöfors skola uppfattar att eleverna hjälper varandra och att eleverna är bra på att göra redovisningar inför sina klasskamrater. Vid Runemo skola uppfattar de föräldrar som inspektörerna intervjuade att eleverna erbjuds bra förutsättningar för att lära sig det de skall.

Enligt de nationella ämnesproven i svenska, engelska och matematik för årskurs 5, var kunskapsutvecklingen tillfredsställande för flertalet elever. Dock bedömdes ett mindre antal elever inte nå målen i något eller några av ämnena. Lärarna anser att skolans undervisning ger förutsättningar för alla elever att nå målen.

Eleverna genomför inte någon egentlig utvärdering av sitt eget arbete, vare sig själva eller tillsammans med läraren.

Sammanfattningsvis finner inspektörerna att möjligheten att bedöma resultaten då det gäller läroplanens mål respektive målen i de nationella kursplanerna är begränsad och därmed osäker. Resultaten av ämnesproven i årskurs 5 indikerar att särskilda stödinsatser kan behöva göras för att ge fler elever förutsättningar att nå målen. Inspektörerna vill i sammanhanget påpeka att resultaten av olika prov, t.ex. de nationella proven för årskurs 5, inte visar alla aspekter när det gäller elevernas kunskapsutveckling i de aktuella ämnena. Vidare ger tester och diagnostiska prov inte sällan information om ett begränsat antal ämnen, vanligtvis svenska, engelska och matematik. Med denna reservation är det ändå inspektörernas bedömning att utveckling och lärande hos eleverna ligger väl i linje med läroplanens mål.

Arbetsmiljö och delaktighet

Enligt skollagen skall verksamheten vara utformad i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar där skall främja aktning för varje människas egenvärde, respekt för vår gemensamma miljö samt jämställdhet mellan könen. Särskilt skall den som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling. All personal skall samverka med föräldrar, barn, elever respektive de vuxenstuderande i arbetet med att forma en god miljö för utveckling och lärande.

Granskningen gäller hur man i verksamheten arbetar för en god miljö och för att förebygga kränkningar och ge möjlighet till delaktighet och samverkan.

I Långheds, Runemo och Viksjöfors skola är det vanligt att lärarna bestämmer vad eleverna skall arbeta med, men lärarna uppger dock att man är lyhörda för elevernas önskemål. Eleverna har inom ramen för lärarens planering möjligheter att t.ex. välja i vilken ordning de vill göra olika uppgifter eller vem man önskar arbeta med. Enligt eleverna vid Långheds skola får de ibland göra saker på eget initiativ, påverka hur man skall arbeta och med vem. I Runemo skola lyfts möjligheten för eleverna att arbeta i sin egen takt fram som positivt av föräldrarna. Eleverna i Viksjöfors skola får ibland välja vilket ämne eller uppgift man skall arbeta med. Enligt lärarna vid Viksjöfors skola är det svårt för eleverna att påverka själva innehållet i utbildningen då detta så tydligt föreskrivs i kursplanerna och lärarna uppger att elevers inflytande över undervisningen kanske inte är så viktigt i de åldrar eleverna tillhör.

Inspektionen visar att eleverna vid Långheds, Runemo och Viksjöfors skola har ett visst inflytande över sitt lärande. Elevernas inflytande avser vanligtvis i vilken ordning eleven önskar genomföra olika arbetsuppgifter som läraren planerat och viss mån arbetssättet. Inspektörerna tar i sig inte ställning till vilka former elevernas inflytande över det egna arbetet och för skolmiljön skall anta men vill uppmärksamma lärarens skyldighet att tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen. Skolan skall vidare sträva efter att varje

elev tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö. Inspektörerna vill härvid framhålla vikten av att inflytandet inte begränsas till olika samverkansorgan. Inspektörerna vill även påpeka att en förutsättning för ett verkligt inflytande är att eleverna känner till målen för utbildningen samt att de får redskap för att utöva inflytandet.

Vid respektive skola inom rektorsområdet finns ett föräldraråd med föräldra-representanter från varje klass. Rådet träffas några gånger per termin och leds vanligtvis av rektorn, utom vid Runemo skola. Protokoll skrivs som distribueras till personal och alla föräldrar.

Vid skolorna anordnas vidare föräldramöten en till två gånger per läsår. Vid Långheds skola genomförs föräldramöten för såväl hela skolan som för respektive klass. Därutöver har skolan gemensamma aktiviteter, t.ex. julfester och vårfester. Enligt föräldrarna är det lätt att nå skolans personal. Föräldramöten vid Runemo skola förekommer två gånger per läsår och då informeras föräldrarna om vad som är aktuellt på skolan och i klassen. Vid det första föräldramötet på hösten vid Runemo skolan delas verksamhetsplanen ut. Föräldrarna har möjlighet att lämna synpunkter och ställa frågor vid dessa tillfällen. Även vid Viksjöfors skola genomförs klassvisa föräldramöten, men däremot inte några gemensamma föräldramöten för hela skolan. Föräldrarna uppger att man under årskurs 5 fått information om vilka kunskapsmål som gäller för årskursen. Föräldrarna vid samtliga tre skolor är när som helst välkomna att besöka skolan. Man anser även att man får ett gott bemötande av personalen.

Av vad som framkommit under inspektionen finner inspektörerna att det inom rektorsområdet finns i huvudsak väl fungerande samverkansformer med hemmet. Inspektörerna finner dock att skolans samverkansformer med föräldrarna vid Viksjöfors skola kan utvecklas.

Lärarna i Långheds, Runemo och Viksjöfors skola uppger att de förebygger och motverkar kränkande behandling genom bl.a. att samtala med eleverna om att man skall hjälpa varandra, att det finns lärare ute på rasten, rastvaktande elever och nolltolerans mot svordomar. Som nämnts ovan ser sig lärarna också som positiva förebilder för eleverna. Lärarna tar vidare kontinuerligt upp incidenter med klasserna och reder ut vad som har hänt. Vidare uppger lärarna att de upptäcker kränkande behandling genom bl.a. att föräldrar och elever berättar om något särskilt inträffat och genom observationer. Lärarna vid Långheds skola kontakter föräldrarna i ett tidigt skede vid förekomst av kränkande behandling, men frågar eleven om han eller hon först vill berätta själv för föräldrarna vad som hänt. Föräldrarna hoppas att lärarna ringer hem om något särskilt har inträffat.

I Långheds skola finns en nyligen reviderad plan mot mobbning. Vare sig eleverna eller föräldrarna känner dock till planen. Runemo skola har en "Mobbningplan för Runemo skola" som enligt rektor är ca tre år gammal. Rektor säger att den inte är "aktiv" men att den finns om någon skulle fråga efter den. Föräldrarna har informerats om innehållet, men de har inte deltagit i arbetet med att ta fram den. I Viksjöfors skola finns en "Plan mot mobbning för Viksjöfors skola" som är utarbetad för cirka åtta år sedan. Enligt lärarna ger den inte någon vägledning i arbetet mot kränkande behandling.

Inspektörerna har funnit att Långheds, Runemo och Viksjöfors skola har väl utvecklade metoder när det gäller att förebygga, upptäcka och åtgärda kränkande behandling. Efter tidpunkten för Skolverkets inspektionsbesök uppger rektorn att planer mot kränkande behandling kommer att utarbetas under vårterminen 2004.

Sammanfattningsvis står arbetet i Långheds, Runemo och Viksjöfors skola för en god psykosocial och fysisk arbetsmiljö väl i överensstämmelse med läroplanens riktlinjer för hur skolan skall främja värdegrunden. Långheds, Runemo respektive Viksjöfors skola bedöms vara en lugn, trygg miljö för lärande. Inspektionen visar dock att arbetet med att successivt öka elevernas inflytande över och ansvar för det egna lärandet kan förbättras.

Inspektörerna har, inom ramen för denna inspektion, funnit att det vid Långheds, Runemo och Viksjöfors skola finns ett väl fungerande arbete mot kränkande behandling. Inspektörerna vill i sammanhanget peka på vikten av att skolans handlingsprogram mot kränkande behandling synliggör skolans arbete mot kränkande behandling och att det är viktigt att involvera såväl elever, personal som föräldrar i framtagandet av programmet. Vidare vill inspektörerna uppmärksamma läroplanens krav på att kontakt skall upprättas mellan skola och hem om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan. Det är av vikt att sådana kontakter tas skyndsamt.

Pedagogisk verksamhet och undervisning

Arbetet för att nå målen skall främst utformas av de lärande och personalen. I förskolan och skolan skall detta ske i samverkan med hemmen. De nationella läroplanerna, andra statliga bestämmelser och kursplanerna ger dock också vissa anvisningar för arbetet. Det finns riktlinjer för stöd, betygssättning och utvecklingssamtal, utbildning på arbetsplatser, en garanterad undervisningstid, etc. Målen i kursplanerna ger dessutom vägledning för arbetssätten genom att beskriva vilka kunskaper och färdigheter barnen, ungdomarna och de vuxna skall nå.

Granskningen riktas mot hur man arbetar för att närma sig målen och hur man anpassar arbetet till olika behov.

I Långheds, Runemo och Viksjöfors skola bedrivs enligt inspektörerna en i huvudsak väl fungerande verksamhet. Elevernas kunskapsutveckling följs upp genom bl.a. olika tester och prov i framförallt svenska och matematik. Vidare deltar lärarna från hösten 2003 i en kompetensutveckling som anordnas av Centrum för kvalitets- och skolutveckling vid Mitthögskolan. Syftet med utvecklingsarbetet är bl.a. att förbättra kvaliteten när det gäller elevernas färdigheter i att läsa, skriva och räkna och att förbättra dokumentationen vad gäller elevernas kunskapsutveckling i dessa ämnen.

Enligt inspektörernas bedömning ger den lokalt planerade utbildningen i Långheds, Runemo och Viksjöfors skola förutsättningar för eleverna att nå läroplanens och kursplanernas mål. Underlaget för att uttala sig om detta är dock delvis otillfredsställande. Skolornas ambition att utveckla arbetet med att systematiskt dokumentera elevers kunskapsutveckling i några ämnen ser inspektörerna som angeläget. Ett sådant utvecklingsarbete kan leda till att det blir tydligare för både personal, elever och föräldrar, vad skolan strävar efter att eleverna skall lära men också hur skolan lyckas i hela sitt uppdrag. Samtidigt är det viktigt att

utvärderingen och uppföljningen av elevernas lärande inte begränsas till ett fåtal av de ämnen som ingår i elevernas utbildning.

Vid samtliga skolor upprättas för elever i behov av särskilt stöd s.k. individuella planer vilket uppges vara liktydigt med åtgärdsprogram. Vad beträffar de tre skolornas organisation för att tillse stödet till elever i behov av särskilt stöd framkommer bl.a. följande.

Långheds skola har läsåret 2003/2004 tre klasser, varav två är åldersintegrerade. Klasserna är små med nio till sexton elever per klass. Skolan har för närvarande inte någon specialpedagog eller speciallärare, men däremot finns det specialpedagogisk kompetens hos flera medarbetare i såväl skolan som i fritidshemmet. Det är arbetslaget som styr över den samlade personalresursen inom skolan och fritidshemmet. När skolan finner att en elev är i behov av särskilda stödinsatser bedömer respektive lärare om det går att ge extra stöd inom klassens ram och med befintliga resurser. Vid behov, t.ex. när orsaken till elevs svårighet behöver utredas, kontaktas en specialpedagog i en annan skola eller kommunens elevvårdsenhet. I Runemo skola strävar skolan efter att ha små klasser. Skolan har för närvarande inte någon speciallärare eller specialpedagog, men flertalet lärare har fortbildat sig i specialpedagogik. Vid behov kallar man till elevvårdskonferens med rektor, skolsköterska, psykolog föräldrar och lärare. Man får även handledning av en specialpedagog som finns på Alftaskolan. Personalen uppger vid inspektionsbesöket att alla elever som behöver särskilt stöd inte får det beroende på bristande resurser och för att man måste prioritera. Enligt de föräldrar som inspektörerna intervjuade är lärarna duktiga och stöder eleverna, men stödet är dock delvis beroende av vilken lärare eleven har. Rektorn uppger att Runemo skola vid höstterminens start 2003 tog emot sex nya elever som hade ”speciella problem”. Vid inspektionsbesöket i september hade skolan enligt rektorn ännu inte en klar bild av de nya eleverna och man hade inte heller hunnit organisera hur man skulle arbeta med dem. I december 2003 uppger rektorn att han utökat personalen med 0,6 tjänster och att han sedan dess inte har hört att det skulle saknas resurser. I Viksjöfors skola består klasserna vanligtvis av 10–14 elever. Skolan har för närvarande inte någon speciallärare eller specialpedagog. Enligt lärarna ger dock de små klasserna möjligheter att ge särskilt stöd inom klassens ram till elever som behöver sådant stöd. Vid behov, t.ex. när orsaken till en elevs svårighet behöver utredas, kontaktas en specialpedagog i en annan skola eller kommunens elevvårdsenhet. Enligt de föräldrar som inspektörerna intervjuade är lärarna duktiga och stöder eleverna, men stödet är dock delvis beroende av vilken lärare eleven har.

Vid tidpunkten för Skolverkets inspektionsbesök framkom att det vid Runemo respektive Viksjöfors skola inte upprättades åtgärdsprogram för samtliga elever i behov av särskilt stöd. Vid Viksjöfors skola uppgavs vidare att det ibland tagit lång tid att upprätta den individuella planen/åtgärdsprogrammet därför att föräldrarna inte har gett sitt samtycke och inte skrivit under planen. Enligt rektorn sker uppföljning och revidering av de individuella planerna i låg utsträckning. Efter tidpunkten för Skolverkets inspektionsbesök har rektorn meddelat att åtgärdsprogram numera upprättas för samtliga elever som är i behov av särskilt stöd. Vidare diskuteras i kommunen hur åtgärdsprogram skall skrivas.

Av vad som framkommit under inspektionen vet lärarna på respektive skola hur de skall agera när en elev är i behov av särskilt stöd och man vidtar åtgärder i syfte att tillgodose stödet. Enligt inspektörerna skapar de små klasserna i sig vissa förutsättningar för att tillgodose särskilt stöd till berörda elever, men det förtjänar att påpekas att detta i sig inte är någon garanti för att stödet tillgodoses. Vid Långheds skola finns personal med specialpedagogisk kompetens och i kombination med de små klasserna torde detta ge goda förutsättningar för att tillgodose särskilt stöd till berörda elever. Vidare upprättas vid samtliga skolor numera åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd, vilket ökar förutsättningarna för adekvat stöd. Inspektörerna vill i sammanhanget peka på vikten av att åtgärdsprogrammen kontinuerligt och vid behov följs upp och utvärderas tillsammans med eleven och dennes vårdnadshavare. Vidare vill inspektörerna påpeka att vårdnadshavarens underskrift inte krävs vid upprättandet av ett åtgärdsprogram. Skolan skall givetvis sträva efter samförstånd med både eleven och dennes föräldrar när det gäller särskilt stöd, men skolan måste även självständigt göra en bedömning av vilka åtgärder man finner lämpliga för att tillgodose en elevs behov av särskilt stöd. Slutligen vill inspektörerna framhålla att åtgärdsprogram också bör benämnas åtgärdsprogram och inte benämnas för individuella planer.

Enligt grundskoleförordningen skall läraren, eleven och dennes vårdnadshavare minst en gång per termin samtala om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas. Enligt inspektörerna måste skolan vid planeringen av utvecklingssamtalen utgå från att varje elev både vill och skall delta i utvecklingssamtalet. Givetvis kan dock skolan, utan att eleven är med, behöva träffa föräldrarna vid andra tillfällen än vid utvecklingssamtalet. Inspektionen visar att man vid Långheds, Runemo respektive Viksjöfors skola har utvecklingssamtal. Vad beträffar Viksjöfors skola framkom vid tidpunkten för Skolverkets inspektionsbesök att elevers deltagande i några klasser varit frivilligt vid ett av årets två utvecklingssamtal. Efter tidpunkten för Skolverkets inspektionsbesök har rektorn meddelat att alla elever deltar i utvecklingssamtalen fr.o.m. höstterminen 2003.

Under inspektionen har det vidare framkommit att skolorna har en väl fungerande samverkan med arbetslivet, främst genom att elever gör arbetsplatsbesök under en till åtta dagar per läsår. Vidare samverkar förskoleklassen och årskurs 1 bl.a. genom att barnen deltar i gemensamma aktiviteter som t.ex. rörelse och rytmik. Lärarna vid Viksjöfors skola har för avsikt att successivt öka samarbetet i takt med att eleverna känner trygghet i den egna gruppen.

Sammanfattningsvis är arbetssätten vid Långheds, Runemo och Viksjöfors skola goda för att stödja barnens och elevernas utveckling. Inspektörerna vill härvid särskilt framhålla det arbete skolorna påbörjat för att mer systematiskt följa elevernas kunskapsutveckling.

Skolans mål och undervisningens innehåll främjar en kunskapsutveckling väl i linje med den nationella läroplanens. Inspektörerna finner härvid att de åtgärder som vidtagits under höstterminen 2003 ökar möjligheterna att tillgodose stödet till elever i behov av särskilt stöd. Bland annat har personalresurserna utökats vid Runemo skola och skolorna upprättar numera åtgärdsprogram för alla elever i behov av särskilt stöd.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Kommunerna har ett övergripande ansvar för barnomsorgen och skolan på lokal nivå. Kommunerna är också huvudmän för de flesta verksamheterna. Läroplanerna lägger tydliga ansvarsområden på rektor och personal för skolans inre arbete. Sammantaget har dessa skyldigheter att se till att rätten till utbildning tillgodoses. Fristående huvudmän har motsvarande ansvar även om de inte alltid omfattas av målen och riktlinjerna för det offentliga skolväsendet.

Frågor som tas upp vid inspektionen är exempelvis om verksamheten har en ledning enligt de nationella bestämmelserna, hur denna fungerar i praktiken och om det finns system för att säkra och förbättra kvaliteten i utbildningen.

Rektorns ansvarsområde är Långheds, Runemo och Viksjöfors skola med elever i förskoleklass till och med årskurs 6 samt fritidshemmet vid respektive skola. Vidare har rektorn sin expedition på ytterligare en annan skola.

Rektorn känner sig förtrogen med verksamheten men skulle vilja ha mer tid till att vara ute på skolorna. Han upplever sig som pedagogisk ledare genom att han väcker pedagogiska frågor, leder pedagogiska diskussioner samt föreslår åtgärder. Han anser dock att det är viktigt att lärarna får frihet att utvecklas efter sitt eget huvud. Som vägledning för sitt sätt att leda det pedagogiska arbetet refererar han till en bok med titeln ”Rektorer spindlar i känsliga nätverk” och han uppger att han arbetar på det sättet.

Rektorn tycker att verksamheten leds på ett effektivt sätt, speciellt avseende ekonomin och att det är tydligt vem som fattar beslut på olika nivåer. Någon återrapportering till nämnden görs inte beroende på att detta inte efterfrågas.

När det gäller Långheds skola befinner sig rektorn på skolan cirka en halv dag per vecka, inklusive i konferens två timmar varannan vecka. Personalen diskuterar pedagogiska frågor och problem med rektorn. Enligt lärarna ger han dock inga direkta förslag eller råd och de ser honom inte som pedagogisk ledare. Lärarna uppger att de fattar beslut om det löpande arbetet i samråd med rektorn och vidare att rektorn är förtrogen med alla verksamheter samt att han ofta hälsar på i klassrummen.

När det gäller Runemo skola besöker rektorn skolan ett par gånger varje månad. Han har delegerat viss ledning till en platschef. Personal och elever vet vem som är rektor, men föräldrarna är lite osäkra. Lärarna saknar en pedagogisk ledare och tycker att mycket arbete läggs på dem. De är självstyrande i mycket, men de ringer till rektorn om de känner sig osäkra.

När det gäller Viksjöfors skola besöker rektorn skolan ett par gånger i veckan, varav en gång för att delta i kollegiets konferens. Lärarna anser att rektorn inte är en pedagogisk ledare för verksamheten, även om han deltar i kollegiets pedagogiska diskussioner. Lärarna uppger vidare att de är självstyrande och att kollegiet ofta fattar beslut gemensamt efter diskussioner och med rektorn. Föräldrarna som inspektörerna intervjuade uppger att de träffar rektorn sällan, med undantag av de föräldrar som sitter med i föräldrarådet.

Enligt läroplanen har rektorn som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de nationella målen. Det har inte inom ramen för denna inspektion

gått att fastställa om rektorn är pedagogisk ledare för lärarna eller inte. Det kan dock konstateras att lärarna vid de tre skolorna respektive rektor har olika uppfattningar när det gäller det pedagogiska ledarskapet. Inspektörerna finner därför att det är angeläget att rektorn, för respektive kollegium, tydliggör hur han ser på sig själv som pedagogisk ledare, hur han omsätter det i praktiken samt ansvarsfördelningen mellan rektorn och personalen.

För styrningen av respektive skolas verksamhet finns det en verksamhetsplan/arbetsplan. Målen i verksamhetsplanen har diskuterats i lärargrupperna, men målen har ingen egentlig koppling till andra kommunala styrdokument. I den kommunala mallen för verksamhetsplanen finns beteckningar effektmål och inriktningsmål för olika typer av mål. Varken rektorn och lärarna anser att de begrepp som används för olika typer av mål är klart definierade.

Personalen i Långheds, Runemo och Viksjöfors skola utvärderar verksamheten, både kontinuerligt och direkt efter läsårets slut. Graden av måluppfyllelse, eller i förekommande fall brist på måluppfyllelse, konstateras. Vidare diskuterar personalen vilka åtgärder som behöver vidtas för att förbättra resultaten i olika avseenden. Målen i verksamhetsplanen, beskrivningen av uppnåendegraden samt de åtgärder man avser att vidta under det nästkommande läsåret skrivs i skolans kvalitetsredovisning. Personalen, men inte rektorn, deltar i själva utformandet av kvalitetsredovisningen. Rektorn godkänner dock kvalitetsredovisningen. Målen i kvalitetsredovisningen är oftast relaterade till elevernas prestationer och resultat i ämnena svenska, engelska och matematik samt i viss mån till rörelse, trygghet, självförtroende eller liknande. Flera av målen innehåller icke preciserade begrepp, vilket kan ha försvårat uppföljning och utvärdering. Vidare är kopplingen mellan resultaten och föreslagna åtgärder svår att utläsa. Beskrivningen av skolans åtgärder är knapphändig.

Det är inspektörernas bedömning att verksamheten utvärderas vid de tre skolorna och att det pågår ett kontinuerligt förbättringsarbete. Vad beträffar kvalitetsredovisningen ser inspektörerna denna som ett redskap för att synliggöra det faktiska utvecklingsarbetet vid skolan och för att systematiskt kunna bedriva effektiv kvalitetsförbättring. Enligt inspektörerna har dock kvalitetsredovisningen vid Långheds, Runemo respektive Viksjöfors skola brister som kan ha försvårat ett systematiskt och framgångsrikt förbättringsarbete vid skolan. Vad i övrigt beträffar kommunens och skolornas kvalitetsredovisning hänvisas till inspektionens kommunrapport för Ovanåkers kommun.

Sammanfattningsvis finner inspektörerna att rektorn för Långheds, Runemo och Viksjöfors skola tar ett övergripande ledningsansvar för den personalledande och administrativa utvecklingen vid skolan. Däremot har det inte gått att fastställa om rektorn även är pedagogisk ledare för lärarna eller inte. Inspektörerna finner därför att det är angeläget att rektorn, för respektive kollegium, tydliggöra hur han ser på sitt pedagogiska ledarskap.

Övergripande bedömer inspektörerna att ett ambitiöst kvalitetsarbete pågår, men att det systematiska utvecklingsarbetet, med bland annat kvalitetsredovisningen som redskap, bör förbättras.

Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning

Lika tillgång till utbildning, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, är en grundprincip för det offentliga skolväsendet. Inom en viss utbildning skall det också finnas möjligheter för eleverna att individuellt göra val av kurser eller ämnen.

Granskningen gäller om möjlighet till utbildning ges i den omfattning och med den valfrihet som anges i de statliga bestämmelserna. Även informationen om möjligheter till utbildning behandlas.

Respektive skolas timplan samordnas med mottagande skola med årskurs 7–9 och skolorna uppges arbeta med en lokalt beslutad fördelning av undervisningstiden i ämnena i relation till den nationella timplanen. Med nuvarande personal har det dock, enligt rektorn, inte varit möjligt att erbjuda elevens val vid Långheds, Runemo och Viksjöfors skola. Timmarna har istället tillförts ämnet idrott och hälsa. Rektorn uppger i december 2003 att skolorna har en del timmar i elevens val men inte så många timmar som timplanen anger. Han uppger även att man har ”lagt det på idrott” för att möjliggöra mer ”rörelse” i skolan.

Något elevens val erbjuds inte vid Långheds, Runemo och Viksjöfors skola och av vad som framkommit under inspektionen erhåller eleverna under sin grundskoletid, dvs. årskurs 1–9, inte undervisning i elevens val i den omfattning som anges i timplanen. I den nationella timplanen för grundskolan anges att eleverna skall ha 382 timmar i elevens val under sin grundskoletid. I grundskoleförordningen anges att undervisningen i elevens val syftar till att fördjupa och bredda kunskaper i ett eller flera ämnen och att eleverna skall erbjudas ett allsidigt urval av ämnen. Enligt inspektörerna uppfyller skolorna för närvarande inte författningarnas krav vad gäller elevens val.

Respektive lärare i Långheds skola avgör hur och eller med vilken frekvens man informerar hemmen om klassen och verksamheten i skolan. Något system som reglerar frekvens eller utformning har man inte. En del lärare skickar hem information med eleverna varje vecka, en del mer sällan. Rektorn skickar för närvarande inte regelbundet information till hemmen utan endast vid behov. Skolan ger dock ut Långhedsbladet som produceras av eleverna och innehåller mer allmän information om skolan och i hembygdsföreningens Långhedsnytt, som ges ut tre gånger per termin, har rektorn en egen ruta för information. Enligt föräldrarna är den skriftliga informationen om skolan lite slumpmässig och varierar beroende på klass. Man efterlyser mer information om vad som händer vid skolan. I Runemo skola delar personalen i början av terminen ut en terminsplanering med datum för gemensamma aktiviteter. De yngre eleverna har veckobrev och de äldre får träna på att komma ihåg själva. Föräldrarna efterlyser en mer regelbunden information även för de äldre eleverna. Respektive lärare i Viksjöfors skola avgör hur och eller med vilken frekvens man informerar hemmen om klassen och verksamheten i skolan. Något system som reglerar frekvens eller utformning har man inte. En del lärare skickar hem information med eleverna varje vecka, en del mer sällan. Rektorn skickar för närvarande inte regelbundet information till hemmen utan endast vid behov. Under inspektionen framkom det att föräldrar efterfrågar mer och kontinuerlig skriftlig information om skolan, både avseende det egna barnets klass som om skolan som helhet.

Inspektionen visar att den skriftliga informationen till hemmen bör förbättras vid Långheds, Runemo och Viksjöfors skola.

Sammanfattningsvis har eleverna vid Långheds, Runemo och Viksjöfors skola oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, tillgång till utbildning. Däremot finner inspektörerna att skolan för närvarande inte uppfyller författningarnas krav vad gäller elevens val.

Vidare bedömer inspektörerna att skolan kan förbättra sitt arbete med att ge elever och föräldrar information om skolans verksamhet.

Resurser

Huvudmannen och skolans ledning beslutar hur och med vilka resurser utbildningen skall genomföras för att de lärande skall nå de nationella målen för utbildningen. I skollagen finns dock bestämmelser om några viktiga förutsättningar för att säkra kvaliteten i utbildningen. Dessa avser främst krav på personalens kompetens, tillgång till ändamålsenliga lokaler, läromedel och annan utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning. Även principerna för resursfördelningen aktualiseras vid inspektionen.

Vid Långheds, Runemo och Viksjöfors skola är de elever och föräldrar som inspektörerna intervjuade samt rektorn nöjda eller mycket nöjda med det arbete som personalen utför. Vid en av skolorna uppger föräldrarna att de uppskattar personalens arbete med barnen och att de alltid känner sig välkomna att besöka skolan eller ringa till personalen. Föräldrarna vid en annan skola anser att lärarna tar sig tid och att de är bra på att "lära ut" och att man får ett gott bemötande av personalen. Enligt eleverna på skolan är lärarna snälla och bryr sig och föräldrar på samma skola säger att man är nöjd med rektorns insatser samt att han är ärlig, rak och snäll. Föräldrarna på en skola uppger att personalomsättningen varit relativt stor under senare år och att detta lett till positiva förändringar, bl.a. till mer inflytande för elever och föräldrar.

Vidare finns i hög grad personal med utbildning eller erfarenhet som motsvarar kraven för den utbildning som bedrivs.

Rektorn uppger att kompetensutvecklingen vid skolan baseras på dels en strategisk bedömning av skolans behov, dels lärarnas individuella behov och önskemål. Enligt lärarna får man i huvudsak den fortbildning man önskar, och man anser att kommunen har satsat mycket på kompetensutveckling. Personalen på Runemo skola uttrycker dock att det är svårt att hinna med fortbildning och att arbeta samtidigt, och det har hänt att lärare har hoppat av en kurs p.g.a. för stor arbetsbelastning.

Av vad som framkommit under inspektionen finner inspektörerna att personalens kompetens väl motsvarar kraven i verksamheten och att personalens kompetensutveckling utgår från såväl verksamhetens som från enskilda medarbetares behov.

Läromedlen i Långheds, Runemo och Viksjöfors skola är ändamålsenliga samt bidrar till en tidsenlig utbildning. Lokalerna, skolornas närhet till naturen och den även i övrigt lugna miljön ger goda förutsättningar för en trygg miljö och för lusten att lära. Det bör dock framhållas att idrottshallen vid Långheds skola

är liten, men undervisningen i idrott och hälsa kan ändå genomföras på ett ändamålsenligt sätt eftersom delar av undervisningen förläggs utomhus.

Rektorn anser att resurserna för rektorsområdets skolor för närvarande är tillräckliga, och att han kan fördela resurser mellan de tre skolorna efter elevernas behov. Det har vid inspektionen inte varit fullt ut möjligt att bedöma om elevernas behov varit styrande för resursfördelningen till skolan eller inom rektorsområdet.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att skolans personal har den utbildning som krävs för uppdraget, att de erbjuds kompetensutveckling och att rektor, elever och föräldrar är nöjda med deras insatser. Inspektörerna vill dock i sammanhanget uppmärksamma vikten av att varje skola har tillgång till specialpedagogisk kompetens.

Vidare är tillgången till materiella resurser god i Långheds, Runemo och Viksjöfors skola utifrån elevernas behov och med hänsyn till statens krav.

Sammanfattande bedömning

Verksamheten i Långheds, Runemo och Viksjöfors skola ligger väl i linje med de nationella bestämmelserna och målen för utbildningen. Personalen arbetar ambitiöst för att främja alla elevers lärande.

Skolverkets inspektörer anser dock att det finns utrymme för att utveckla verksamheten genom att

- skapa normer och förhållningssätt som gemensamt tas fram av elever, personal och föräldrar,
- successivt öka elevernas inflytande över och ansvar för det egna lärandet,
- i handlingsprogrammet mot kränkande behandling synliggöra skolans faktiska arbete mot kränkande behandling,
- ytterligare utveckla arbetet för att tillgodose berörda elevers rätt till särskilt stöd,
- att fortsätta det påbörjade arbetet med att systematiskt följa elevernas kunskapsutveckling och att därvid dokumentera elevernas framsteg,
- tydliggöra rektorns pedagogiska ledarskap,
- förbättra det systematiska utvecklingsarbetet genom bl.a. kvalitetsredovisningen samt
- förbättra den skriftliga informationen om skolans arbete och resultat.

Inspektionen av rektorsområdet för Långheds, Runemo och Viksjöfors skola visar att skolorna inte uppfyller gällande bestämmelser vad gäller

- elevens val.

Vid inspektionen av Långheds skola har särskilda omständigheter framkommit i ett enskilt fall. Ärendet kommer att utredas i särskild ordning inom ramen för

Skolverkets tillsyn och tas därför inte i övrigt upp vare sig i inspektionens rapporter eller i inspektionsbeslutet avseende Ovanåkers kommun.

Datum	Ort
2004-01-16	Stockholm

Per-Olof Artberg

Tomas Johansson

Marie Lalér

Susanne Sjögren